

Η θέση της Ελλάδας ως
προς τους κοινούς
ευρωπαϊκούς στόχους
που αφορούν την
ανώτατη εκπαίδευση

Δείκτες και κριτήρια αναφοράς 2010/2011

Αποδελτίωση-Ανάλυση: Γιώργος Σταμέλος

Σειρά τεχνικές
εκθέσεις/μελέτες, αρ.5
ISSN 2459-3508

Περιεχόμενα

Πρόλογος	3
1. Εισαγωγή.....	4
2. Υλοποίηση της διά βίου μάθησης και της κινητικότητας	8
3. Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης	11
4. Προώθηση της ισότητας, της κοινωνικής συνοχής και της ενεργού πολιτειότητας.....	14
5. Εμβάθυνση της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρηματικότητας, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης	17

Πρόλογος

Η έκθεση αυτή στηρίζεται στο έγγραφο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τίτλο Progress towards the common European objectives in education and training. Indicators and benchmarks (SEC (2011)526. Το συγκεκριμένο έγγραφο εγγράφεται στην προοπτική της στρατηγικής για την Ευρώπη 2020.

Στόχος της έκθεσης είναι η απομόνωση, ανάδειξη και ανάλυση των στοιχείων που αφορούν την ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα. Στην παράθεση των στοιχείων θα γίνει σεβαστή η διαίρεση του ευρωπαϊκού κειμένου που βασίζεται στους τέσσερις (4) στρατηγικούς στόχους της Ευρώπης 2020. Συγκεκριμένα είναι:

1. Υλοποίηση της διά βίου μάθησης και της κινητικότητας
2. Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης
3. Προώθηση της ισότητας, της κοινωνικής συνοχής και της ενεργού πολιτειότητας
4. Εμβάθυνση της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρηματικότητας, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

1. Εισαγωγή

1.1. Εισαγωγή

Πρέπει να σημειωθεί ότι για το 2010 τα κριτήρια αναφοράς (benchmarks) ήταν πέντε εκ των οποίων τα δύο αφορούσαν (και) την ανώτατη εκπαίδευση. Αναλυτικά:

- Πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου μικρότερη του 10% του αντίστοιχου μαθητικού πληθυσμού
- Μείωση τουλάχιστον 20% του ποσοστού των χαμηλής επίδοσης μαθητών στην ανάγνωση
- Τουλάχιστον το 85% του μαθητικού πληθυσμού (πρέπει) να τελειώνει την μετα-υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- **Αύξηση τουλάχιστον 15% του αριθμού των πτυχιούχων στα Μαθηματικά, τις Επιστήμες και την Τεχνολογία (MST), με την παράλληλη μείωση της ανισορροπίας σε επίπεδο φύλου**
- **Συμμετοχή του 12,5% του ενήλικου πληθυσμού στη διά βίου μάθηση.**

Τα επικαιροποιημένα κριτήρια αναφοράς για το 2020 είναι:

- Τουλάχιστον το 95% των παιδιών ηλικίας 4 ετών να συμμετέχουν στην προσχολική εκπαίδευση. Επίσης, η υποχρεωτική εκπαίδευση πρέπει να περιλαμβάνει τμήμα της προσχολικής εκπαίδευσης
- Το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης (πρέπει) να είναι λιγότερο του 10%
- Το ποσοστό των χαμηλής επίδοσης 15-χρονων μαθητών στην ανάγνωση, τα μαθηματικά και τις επιστήμες (πρέπει) να είναι λιγότερο από το 15%
- **Το ποσοστό των 30-34 ετών με τριτοβάθμια εκπαίδευση (πρέπει) να είναι τουλάχιστον το 40%**
- **15% των ενηλίκων πρέπει να συμμετέχουν στη διά βίου μάθηση.**

Τα δύο τελευταία κριτήρια αφορούν εκ νέου (και) την ανώτατη εκπαίδευση.

1.2. Τα ευρωπαϊκά σημεία αναφοράς (benchmarks) για το 2010 και το 2020 (σχετικά με την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση)

Σχετικά με τα κριτήρια αναφοράς του 2010.

- **Αύξηση τουλάχιστον 15% του αριθμού των πτυχιούχων στα Μαθηματικά, τις Επιστήμες και την Τεχνολογία (MST), με την παράλληλη μείωση της ανισορροπίας σε επίπεδο φύλου**

Η Ελλάδα φαίνεται να αυξάνει το ποσοστό της αλλά να μην φτάνει το συγκεκριμένο στόχο (σελ.15, 182). Δώδεκα χώρες συνολικά πέτυχαν το στόχο αλλά και η Ευρωπαϊκή Ένωση των 27 (ΕΕ27) ως μέσος όρος.

Πάντως, είναι χαρακτηριστικό ότι η Ελλάδα δεν προσκομίζει πλήρη στοιχεία. Αντίθετα, η Ελλάδα εμφανίζει πολύ καλό ποσοστό ως προς την ισορροπία πτυχιούχων MST ανά φύλο. Πιο συγκεκριμένα, ενώ στην Ελλάδα οι γυναίκες πτυχιούχοι στα συγκεκριμένα επιστημονικά πεδία είναι 41,9%, ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι μόλις 32,6%.

- **Συμμετοχή του 12,5% του ενήλικου πληθυσμού στη διά βίου μάθηση.**

Η Ελλάδα φαίνεται να αυξάνει το ποσοστό της αλλά να απέχει πολύ από το συγκεκριμένο στόχο. Μάλιστα, το ποσοστό της, το 2009, είναι από τα πλέον χαμηλά (3,3%) και η αύξησή του αργή. Δέκα χώρες συνολικά έχουν πετύχει το στόχο αλλά όχι και η ΕΕ27 (σελ.16, 182).

Σχετικά με τα κριτήρια αναφοράς για το 2020.

- **Το ποσοστό των 30-34 ετών με τριτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να είναι τουλάχιστον το 40%**

Το κριτήριο αυτό φαίνεται να έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον στην περίπτωση της Ελλάδας. Το σχετικό ποσοστό για το 2009 δηλώνόταν στο 26,5% του πληθυσμού αναφοράς και ήταν χαμηλότερο του αντίστοιχου ευρωπαϊκού μέσου όρου (32,3%).

Όμως το 2000, τα αντίστοιχα ποσοστά, ελληνικός και ευρωπαϊκός μέσος όρος ήταν 25,4% και 22,4% αντίστοιχα. Με άλλα λόγια το ελληνικό ποσοστό ήταν πάνω από τον ευρωπαϊκό μ.ο.

Σε κάθε περίπτωση το ελληνικό ποσοστό του 2009 είναι μόνο το 66,7% του ευρωπαϊκού στόχου για το 2020.

- **15% των ενηλίκων πρέπει να συμμετέχουν στη διά βίου μάθηση.**

Ο στόχος αυτός φαίνεται εξαιρετικά απόμακρος για την Ελλάδα στο βαθμό που απέχει σχεδόν 5 φορές από το στόχο για το 2020. Συγκεκριμένα βρίσκεται στο 22% του στόχου, αν και από 1,9% περνά στο 3,3% το 2009. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2009, μόνο τέσσερις χώρες ήταν κάτω από την Ελλάδα (Σλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Βουλγαρία).

1.3. Δημογραφικές τάσεις και συμμετοχή στην εκπαίδευση

Η Ελλάδα στις ηλικίες 0-4 ετών φαίνεται να έχει μια ενδιαφέρουσα αύξηση της τάξεως του 9,9% κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '00. Στο πρώτο μισό υπήρξε μια μικρή μείωση (από 518.100 σε 517.900). Στο σύνολο της ΕΕ των 27, η αντίστοιχη αύξηση ήταν μόνο 1,3%.

Αναλυτικότερα, 11 χώρες παρουσιάζουν μείωση πληθυσμού (με τη μεγαλύτερη μείωση στη Γερμανία, -13,6%). Από τις υπόλοιπες 16 χώρες με αύξηση πληθυσμού, η Ελλάδα έχει την 8^η σημαντικότερη αύξηση (μεγαλύτερη η Ισπανία με 32,6%).

Αντίθετα, στις ηλικίες 5-9 ετών, η Ελλάδα παρουσιάζει μείωση 6,9%. Η μείωση αυτή ήταν μεγαλύτερη στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '00 (8,9%). Αντίθετα, στο δεύτερο μισό, η Ελλάδα εμφανίζει σχετική αύξηση (1,3%). Η μείωση αυτή είναι μικρότερη από τον μ.ο. της ΕΕ27 (8%). Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο επτά (7) χώρες είχαν θετικό πρόσημο (μεγαλύτερη αύξηση, η Ισπανία 17,6%).

Από τις 20 χώρες με μείωση πληθυσμού η Ελλάδα είχε την 3^η μικρότερη μείωση (μικρότερη η Δανία 3,5%, μεγαλύτερη η Λιθουανία 38%).

1.4. Επενδύσεις στην εκπαίδευση

Η δημόσια δαπάνη για την εκπαίδευση, στην Ελλάδα (σελ.26), ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν 3,39% το 2000 και 4,04% το 2005. Η Ελλάδα δεν δίνει στοιχεία για το 2007.

Η ΕΕ27 είχε μ.ο. 4,88% και 5,04% αντίστοιχα (4,96% το 2007). Συνεπώς, το 2000, η Ελλάδα ήταν 30,5% χαμηλότερα του ευρωπαϊκού μ.ο., ενώ το 2005 ήταν 19,85% χαμηλότερα.

Αναλυτικότερα, η Ελλάδα, το 2000, ήταν στην προτελευταία θέση (τελευταία η Ρουμανία με 2,86%). Ας σημειωθεί ότι το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και η Σλοβενία δεν δίνουν στοιχεία.

Το 2005 (2006 για τις υπόλοιπες χώρες), το ποσοστό της Ελλάδας ήταν επίσης προτελευταίο (τελευταία η Σλοβακία 3,79%). Αντίθετα, το Λουξεμβούργο δεν δίνει πλήρη στοιχεία ενώ η Ρουμανία δεν δίνει καθόλου στοιχεία.

Ας σημειωθεί ότι η Ελλάδα δεν δίνει πλήρη στοιχεία. Έτσι, για το 2007, δεν δίνει στοιχεία για την κατανομή της δαπάνης ανά επίπεδο εκπαίδευσης, ούτε για την κατά κεφαλή δαπάνη ανά εκπαιδευόμενο ανά επίπεδο σπουδών.

1.5. Συμπεράσματα

Τα βασικά συμπεράσματα για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, αυτού του κεφαλαίου είναι:

- Υπάρχει ανάγκη για άμεση βελτίωση των παρεχόμενων στατιστικών στοιχείων τόσο ως προς την πληρότητα όσο και ως προς την ποιότητά τους.
- Σε ό,τι αφορά τα κριτήρια αναφοράς φαίνεται ότι η Ελλάδα δεν τα καταφέρνει ικανοποιητικά και βρίσκεται μακριά από τους στόχους, αν και κάποια βελτίωση συντελείται.
- Δημογραφικά, το 2020, θα έχουμε λιγότερους νέους σε ηλικία τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά με τις σημερινές τάσεις, αυτοί που θα υπάρχουν θα εκπαιδεύονται περισσότερο.
- Οι δημόσιες δαπάνες ήταν σημαντικά μικρότερες του ευρωπαϊκού μέσου όρου και δεδομένων των συνθηκών δεν αναμένεται να βελτιωθούν.
- Οι φοιτητές στην Ελλάδα στα ΜΣΤ αυξάνονται, χωρίς να φτάνουν στον ευρωπαϊκό στόχο. Όμως ακόμα κι έτσι δύο ιδιαιτερότητες διαφαίνονται: Πρώτον, τα Τμήματα

αυτά αποτελούν ευρωπαϊκό στόχο γιατί συνδέονται κατεξοχήν με την έρευνα, την καινοτομία, την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη. Αντίθετα, στην Ελλάδα, πρόκειται κυρίως για καθηγητικά Τμήματα. Δεύτερον, και ίσως ως απόρροια του πρώτου, έχουν εξαιρετικά καλή αναλογία πτυχιούχων ανά φύλο σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μ.ο.

2. Υλοποίηση της διά βίου μάθησης και της κινητικότητας

2.1. Συμμετοχή στη διά βίου μάθηση

Τα αναμενόμενα έτη εκπαίδευσης και κατάρτισης ανά εκπαιδευόμενο, στην Ελλάδα, ήταν 15 το 2000, 17,4 το 2007 και 18 το 2007. Αυτό δείχνει μια έντονη αύξηση της μέσης διάρκειας που ένας εκπαιδευόμενος προβλέπεται να εκπαιδευτεί.

Ο αντίστοιχος μ.ο. της ΕΕ27 ήταν αντίστοιχα 16,7, 17,2 και 17,3. Συνεπώς, το 2008, η Ελλάδα περνά πάνω από το μ.ο. της ΕΕ27. Μάλιστα η Ελλάδα εμφανίζει την 7^η μεγαλύτερη διάρκεια.

Σε ό,τι αφορά τις ηλικίες 15-24 ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα, έχουμε:

A. το 2000, το 53,6% της ηλικιακής ομάδας 15-24 ετών βρισκόταν ακόμα στο εκπαιδευτικό μας σύστημα

B. το 2007, το ποσοστό αυτό αυξήθηκε στο 60,1%

Γ. το 2008, το ποσοστό έφτασε στο 64,2%. Το αντίστοιχο ποσοστό του μ.ο. της ΕΕ27 ήταν 59,7%. Συνεπώς, η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από τον ευρωπαϊκό μ.ο. Συγκεκριμένα, βρίσκεται στην 11^η θέση των 27.

Αναλυτικότερα και για το 2008, έχουμε:

A. για τις ηλικίες 16-18 ετών, 83% (ΕΕ27, μ.ο. 86,4% ή 19^η θέση)

B. για την ηλικία των 20 ετών, 68,5% (ΕΕ27, μ.ο. 51,4% ή 3^η θέση)

Γ. για την ηλικία των 22 ετών, 45,5% (ΕΕ27, μ.ο. 36,3% ή 6^η θέση)

Δ. για την ηλικία των 24 ετών, 27,9% (ΕΕ27, μ.ο. 23,6% ή 6^η θέση).

Συνεπώς, φαίνεται ότι στην Ελλάδα, το ποσοστό αυτών που συμμετέχουν στη δευτεροβάθμια μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση είναι μικρότερο του ΕΕ27, μ.ο. Αντίθετα, το ποσοστό των εκπαιδευομένων, ηλικίας 20-24 ετών, είναι εξαιρετικά υψηλό. Φαίνεται ότι αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στην Ελλάδα δεν υπάρχει μικρός κύκλος σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

2.2. Κινητικότητα στην εκπαίδευση

Σε ό,τι αφορά τους ξένους φοιτητές, η Ελλάδα δίνει στοιχεία μόνο για το 2008. Το ποσοστό που δίνει είναι 4,2% ξένοι φοιτητές στο σύνολο του φοιτητικού πληθυσμού, με μ.ο. της ΕΕ27 το 7,8%. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 13^η θέση. Με πρώτο το Λουξεμβούργο με 43,8%, δεύτερη την Κύπρο 30,2% και τρίτο το Ηνωμένο Βασίλειο με 19,9%.

Όσον αφορά τους Έλληνες φοιτητές σε άλλες χώρες της ΕΕ27 ή χώρες της ΕΖΕΣ ή υποψήφιες χώρες, το ποσοστό τους πέφτει κάθετα από 12,4% (2000) στο 5,8% (2007) και 5,2% το 2008. Το ποσοστό της Ελλάδας το 2009 ήταν το 7^ο υψηλότερο.

Τέλος, για τους φοιτητές Erasmus, η Ελλάδα φαίνεται ότι ανήκει στην 4^η και τελευταία κατηγορία η οποία περιλαμβάνει τα κράτη αυτά που δεν έχουν πολλούς εξερχόμενους φοιτητές (<0,75 ανά 1000 φοιτητές). Επιπλέον, η Ελλάδα στέλνει περισσότερους φοιτητές από όσους δέχεται. Πιο συγκεκριμένα, το 2008/09, η Ελλάδα έστειλε στο εξωτερικό 2.737 φοιτητές ή 0,5 φοιτητές ανά 1000 (ΕΕ27, μ.ο. 0,8), ενώ δέχθηκε μόλις 1.946 φοιτητές ή 0,3 στους 1.000 φοιτητές (ΕΕ27, μ.ο. 0,8). Έτσι, η Ελλάδα έχει την 25^η θέση μαζί με τη Βουλγαρία και την Πολωνία και πάνω από Ρουμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, στους εξερχόμενους φοιτητές. Στους εισερχόμενους φοιτητές βρίσκεται στην 24^η θέση μαζί με τη Λετονία και τη Σλοβακία και πάνω από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Πολωνία.

2.3. Συμπεράσματα

Τα βασικά συμπεράσματα για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, αυτού του κεφαλαίου είναι:

- Υπάρχει ανάγκη για άμεση βελτίωση των παρεχόμενων στατιστικών στοιχείων τόσο ως προς την πληρότητα όσο και ως προς την ποιότητά τους.
- Η Ελλάδα έχει επιλέξει να μην έχει μικρό κύκλο σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευσή της. Αυτό, της δίνει πολύ καλή θέση στην ΕΕ27 για τους εκπαιδευόμενους αντίστοιχων ηλικιών, όμως αυτό είναι εξαιρετικά δαπανηρό και σε συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής κρίσης μπορεί να προκαλέσει έντονα προβλήματα. Επίσης, ας μην ξεχνάμε ότι μιλάμε για εγγραφές και όχι ενεργούς φοιτητές...
- Με βάση τα δεδομένα, η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση μοιάζει μάλλον απομονωμένη από την αντίστοιχη ευρωπαϊκή στο βαθμό που λίγοι φοιτητές της εξέρχονται και ελάχιστοι ξένοι φοιτητές την επιλέγουν.
- Τέλος, οι Έλληνες φοιτητές στο εξωτερικό (χώρες ΕΕ27, ΕΖΕΣ, υποψήφιες) μειώνονται δραστικά.

Με βάση τα συμπεράσματα της ενότητας 1 και 2:

Τα ελληνικά πανεπιστήμια, ως το 2020, θα δεχθούν ισχυρές πιέσεις για:

- μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών τους (τουλάχιστον 30%, ιδιαίτερα σε μεταπτυχιακό επίπεδο)
- πολύ μεγάλη αύξηση των προγραμμάτων διά βίου μάθησης.

Οι πιέσεις αυτές έχουν ελάχιστες πιθανότητες να συνοδεύονται από αντίστοιχη κρατική ενίσχυση, συνεπώς, τα ελληνικά πανεπιστήμια:

- θα χρειαστεί να βρουν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης....
- ...και μάλιστα ξεκινώντας από ιδιαίτερα δυσχερή θέση, στο βαθμό που από ό,τι φαίνεται η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση δεν αποτελεί πόλο έλξης ξένων φοιτητών.

Οι πιέσεις αυτές μπορεί να μην προέρχονται μόνο από την κεντρική κυβέρνηση:

- Η έλλειψη μικρού αρχικού κύκλου σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αφενός, είναι μια δαπανηρή επιλογή, αφετέρου, δημιουργεί υψηλό κόστος σπουδών για την ελληνική οικογένεια που δοκιμάζεται από την οικονομική κρίση.

3. Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης

3.1. Ανώτατη Εκπαίδευση

Η Ελλάδα εμφανίζεται ως μια από τις χώρες του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης με τη μικρότερη πρόοδο. Συγκεκριμένα, και σε ένα σύνολο 35 κρατών και κοινοτήτων που δίνουν στοιχεία για τρία κριτήρια (διασφάλιση ποιότητας, αναγνώριση προσόντων και αναγνώριση προγενέστερης μάθησης) η Ελλάδα βρίσκεται μαζί με τη Λιθουανία στην 29^η θέση, πάνω από τη Γερμανία, Σλοβενία, Κύπρο, Ιταλία, Μάλτα και Σλοβακία.

Πιο συγκεκριμένα η Ελλάδα εμφανίζει πρόοδο, αλλά όχι κάλυψη των κριτηρίων στα δύο πρώτα (διασφάλιση ποιότητας, αναγνώριση προσόντων) και ελαφριά μόνο πρόοδο στο τρίτο κριτήριο (αναγνώριση προγενέστερης μάθησης).

Σε ό,τι αφορά τη διεθνή ταξινόμηση των πανεπιστημίων και χρησιμοποιώντας ως μέτρο τη ταξινόμηση της Σαγκάης, η Ελλάδα εμφανίζεται στην 19^η θέση μεταξύ 26 χωρών του κόσμου, με 0,5 φοιτητή ανά 100.000 σε πανεπιστήμιο της σχετικής ταξινόμησης. Πρώτη χώρα σε αυτό το δείκτη εμφανίζεται η Σουηδία με σχεδόν 2,7 φοιτητές ανά 100.000. Η ΕΕ27 εμφανίζεται με 1 φοιτητή ανά 100.000. Συνεπώς, η Ελλάδα εμφανίζεται στο μισό του ευρωπαϊκού μ.ο.

Όσον αφορά τη δημόσια χρηματοδότηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ως ποσοστό του ΑΕΠ, η Ελλάδα δεν δίνει ολοκληρωμένα στοιχεία. Από αυτά που δίνει, αναφέρει ότι η δημόσια δαπάνη ανερχόταν στο 1,07% του ΑΕΠ το 2001. Με αυτή την επίδοση βρισκόταν στη 15^η θέση μεταξύ της ΕΕ27, με πρώτη τη Δανία (2,71%) και 27^η τη Ρουμανία (0,78%). Αντίθετα, η Ελλάδα δεν δίνει τα σχετικά στοιχεία για το 2007. Για το 2005, δηλώνει ότι οι άμεσες δημόσιες δαπάνες ήταν το 1,42% του ΑΕΠ κι από αυτές το 15,1% πήγαινε για έρευνα και ανάπτυξη (σελ.62).

Στα στοιχεία για τις ιδιωτικές δαπάνες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ, και πάλι η Ελλάδα δεν δίνει πλήρη στοιχεία. Για το 2005 (οι υπόλοιπες χώρες για το 2007), η Ελλάδα δεν δηλώνει την ιδιωτική δαπάνη για πληρωμές εκπαιδευτικών θεσμών, δίνει 0,1 οικογενειακές πληρωμές, δεν δίνει σύνολο ιδιωτικών δαπανών, ενώ, κατά περίεργο τρόπο δίνει ως σύνολο δημοσίων και ιδιωτικών δαπανών 1,5% (σελ.63).

Σχετικά με την εξέλιξη του φοιτητικού πληθυσμού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η Ελλάδα παρουσιάζει μια έντονη αύξησή του. Η ετήσια αύξηση ήταν 2,5% ανά έτος, μεταξύ 2000-2008, ποσοστό που είναι ακριβώς ο ευρωπαϊκός μ.ο. Η Ελλάδα με αυτό το ποσοστό βρίσκεται μαζί με τη Δανία στη 14^η θέση μεταξύ 27 κρατών-μελών (σελ.65).

Ενδιαφέρον πάντως παρουσιάζουν τα επόμενα στοιχεία στο βαθμό που η εξέλιξη των αποφοίτων δεν μοιάζει να συμβαδίζει με τα προηγούμενα στοιχεία. Καταρχάς, η Ελλάδα δεν δίνει πλήρη στοιχεία. Μεταξύ 2007 και 2008 η αύξηση των πτυχιούχων ήταν 10,7%. Στο σύνολο όμως του διαστήματος 2000-2008 η αύξηση ήταν μόλις 1,4% με ευρωπαϊκό μ.ο.

4,5%. Με το 1,4% η Ελλάδα βρίσκεται στην 25^η θέση μαζί με την Ισπανία σε σύνολο 27 κρατών-μελών.

Σχετικά με τους πτυχιούχους ανά ISCED 5 και 6 στις ηλικίες 20-29 και 25-34 το 2000 και το 2008, η Ελλάδα και πάλι δεν δίνει πλήρη στοιχεία. Για το 2008, για το σύνολο των πτυχιούχων ISCED 5 και 6, στον πληθυσμό 20-29 ετών, εμφανίζει ποσοστό 44,9% του αντίστοιχου πληθυσμού. Το ποσοστό αυτό είναι σημαντικά κάτω από τον ευρωπαϊκό μ.ο. (61,8%). Συγκεκριμένα βρίσκεται στην 21^η θέση, μαζί με την Ουγγαρία και σε ένα σύνολο 27 κρατών-μελών. Εξειδικευμένα για το επίπεδο ISCED 6, στις ηλικίες 25-34, η Ελλάδα δίνει 0,8% με ευρωπαϊκό μέσο όρο 1,4% του συνολικού πληθυσμού της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας. Το ποσοστό αυτό είναι το 19^ο μαζί με την Εσθονία και τη Λιθουανία μεταξύ 27 κρατών-μελών (σελ.68).

Τέλος, όσον αφορά το ποσοστό των ηλικίας 30-34 με πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το διάστημα 2000-2009, η Ελλάδα εμφανίζει μικρή πρόοδο των ποσοστών της από 25,4% σε 26,5%. Έχει εξαιρετικό ενδιαφέρον να δει κανείς ότι η ΕΕ27 είχε μέσω όρο 22,4% το 2000 (-11,12% του ελληνικού ποσοστού) και 32,3% το 2009 (+44,2% του αντίστοιχου ελληνικού). Η Ελλάδα με τη συγκεκριμένη επίδοση βρίσκεται, το 2009, στη 19^η θέση μεταξύ 27 κρατών-μελών.

3.2. Εκπαίδευση και απασχόληση – ο ρόλος της εκπαίδευσης και κατάρτισης στο πλαίσιο οικονομικής ύφεσης

Σχετικά με τη σύνδεση επιπέδου σπουδών και απασχόλησης για το 2010 στην ηλικιακή ομάδα 20-64, το ποσοστό απασχόλησης ανά επίπεδο εκπαίδευσης στην Ελλάδα ήταν:

- Μικρότερο της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης: 58,5% (ΕΕ27: 53,8%)
- Δευτεροβάθμια μετα-υποχρεωτική: 61,3% (ΕΕ27: 70,4%)
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση: 78% (ΕΕ27: 82,1%).

Αν και φαίνεται ότι το επίπεδο εκπαίδευσης σχετίζεται ευθέως με την απασχόληση, η Ελλάδα μοιάζει να έχει μια ιδιαιτερότητα. Έχει την 6^η υψηλότερη απασχόληση των λιγότερο εκπαιδευμένων πολιτών της, στο σύνολο των ΕΕ27, αλλά μόλις την 26^η και 23^η αντίστοιχα για τους αποφοίτους της Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Σε ό,τι αφορά την κτήση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις ηλικιακές ομάδες 20-64 ετών, η Ελλάδα βρίσκεται στην 16^η θέση σε σύνολο 27 κρατών-μελών. Το ποσοστό της είναι περίπου 22% όταν ο ΕΕ27 μ.ο. είναι λίγο χαμηλότερος από 25% (σελ.74).

Σχετικά με τη σχέση απολαβών και επιπέδου σπουδών, η Ελλάδα για το 2010 δίνει τα εξής στοιχεία σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο:

- Μικρότερο της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης: 9.700 ευρώ (ΕΕ27: 12.700 ή +30,93% του ελληνικού)
- Δευτεροβάθμια μετα-υποχρεωτική: 11.800 ευρώ (ΕΕ27: 14.700 ή +24,58%)
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση: 17.600 ευρώ (ΕΕ27: 21.700 ή +23,3%).

Με τα συγκεκριμένα στοιχεία η Ελλάδα βρίσκεται στην 16^η, 17^η και 15^η θέση αντίστοιχα μεταξύ 27 κρατών-μελών (σελ.76).

Είναι πάντως χαρακτηριστικό ότι φτιάχνοντας μια κατηγοριοποίηση των κρατών-μελών, με βάση την πρωμότητα των πτυχιούχων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, η Ελλάδα εντάσσεται στην τελευταία κατηγορία κρατών με την μικρότερη πρωμότητα (20-30%). Στην ίδια κατηγορία βρίσκεται ακόμα το Βέλγιο, η Δανία, η Σουηδία και η Νορβηγία. Οι υπόλοιπες κατηγορίες πρωμότητας ήταν: 30-40%, 40-50% και πάνω από 70% (77%).

3.3. Συμπεράσματα

Τα βασικά συμπεράσματα για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, αυτού του κεφαλαίου είναι:

- Υπάρχει ανάγκη για άμεση βελτίωση των παρεχόμενων στατιστικών στοιχείων τόσο ως προς την πληρότητα όσο και ως προς την ποιότητά τους.
- Η πρόοδος της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης στον ΕΧΑΕ είναι μικρή και αργή.
- Με βάση την ταξινόμηση της Σαγκάης, η αναλογία Ελλήνων φοιτητών στα 500 καλύτερα πανεπιστήμια είναι η υπο-διπλάσια σε σχέση με τον μ.ο. της ΕΕ27.
- Ο φοιτητικός πληθυσμός αυξήθηκε με ταχείς ρυθμούς τουλάχιστον ως και λίγο μετά το μέσο της δεκαετίας του '00.
- Αντίθετα, η αύξηση των πτυχιούχων δεν ήταν η ανάλογη, ακόμα και με την αναγκαία χρονική μετατόπιση λόγω του χρόνου σπουδών. Μάλιστα, ενώ η Ελλάδα βρισκόταν πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο των πτυχιούχων το 2000, το 2008 ήταν εμφανώς κάτω από τον μ.ο. της ΕΕ27.
- Συνολικά το ποσοστό πτυχιούχων ISCED 5 και 6 στις ηλικίες έως 34 ετών είναι εμφανώς μικρότερο από τον αντίστοιχο μ.ο. της ΕΕ27.
- Το επίπεδο εκπαίδευσης συνδέεται ευθέως με το ποσοστό απασχόλησης στον ενεργό πληθυσμό. Όμως στην Ελλάδα, οι έχοντες χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο εργάζονται περισσότερο από τον μ.ο. της ΕΕ27, οι δε μεσαίου και ανωτέρου εκπαιδευτικού επιπέδου εργάζονται σε μικρότερο συγκριτικά ποσοστό.
- Τέλος, η οικονομική πρωμότητα των πτυχιούχων της ανώτατης εκπαίδευσης είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ27.

Με βάση τα συμπεράσματα της παρούσας ενότητας:

- **Τα ελληνικά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης θα έπρεπε να ασχοληθούν περισσότερο με αυτό που ονομάζεται κοινωνική διάσταση των σπουδών.**
 - **Από τη μια, πρέπει να ενδιαφερθούν περισσότερο για τη διασφάλιση της ολοκλήρωσης της φοίτησης των φοιτητών τους.**
 - **Από την άλλη, χρειάζεται να διασφαλίσουν καλύτερα την ένταξη των πτυχιούχων τους στην αγορά εργασίας**
- **...και μάλιστα, σε μια αγορά εργασίας που δεν φαίνεται να έχει ισχυρή ανάγκη από πτυχιούχους πανεπιστημίου, αλλά και δεν τους ανταμείβει ανάλογα.**

4. Προώθηση της ισότητας, της κοινωνικής συνοχής και της ενεργού πολιτεότητας

4.1. Ισότητα

Σε αυτή τη ενότητα πληροφοριών, εκείνο που αφορά την ανώτατη εκπαίδευση είναι η συμμετοχή των ηλικιών 25-64 στην άτυπη μάθηση (στοιχεία του 2007).

Από τις 21 χώρες της ΕΕ που δίνουν στοιχεία, η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση με 20,7% του αντίστοιχου πληθυσμού. Μάλιστα το ποσοστό της είναι χαμηλότερο του μισού του ευρωπαϊκού μ.ο. των 21 κρατών-μελών που δίνουν στοιχεία (46,5%).

Επιπλέον, και τα αναλυτικά στοιχεία ανά μέθοδο άτυπης μάθησης είναι μη ενθαρρυντικά:

- Μάθηση μέσω ενός μέλους της οικογένειας ή φίλου ή συνάδελφου: 5,6% (τελευταία θέση, με ευρωπαϊκό μ.ο. 19,2%)
- Μάθηση μέσω έντυπου υλικού: 16,3% (τελευταία θέση, με ευρωπαϊκό μ.ο. 35%)
- Μάθηση μέσω του υπολογιστή: 11,8% (τελευταία θέση, με ευρωπαϊκό μ.ο. 26,9%)
- Μάθηση μέσω τηλεόρασης, ραδιοφώνου ή βίντεο: 8,3% (19^η θέση στα 21 κράτη-μέλη, με ευρωπαϊκό μ.ο. 18,3%)
- Μάθηση μέσω ξενάγησης σε μουσεία, ιστορικούς/φυσικούς/βιομηχανικούς τόπους: 2% (τελευταία θέση μαζί με τη Βουλγαρία, με ευρωπαϊκό μ.ο. 10,4%)
- Μάθηση μέσω επισκέψεων σε κέντρα μάθησης (συμπεριλαμβανομένων των βιβλιοθηκών): 2,4% (τελευταία θέση, με ευρωπαϊκό μ.ο. 8,1%) (σελ.90).

Η κατανομή του προηγούμενου συνολικού ποσοστού, γίνεται ανά ηλικιακές ομάδες (σελ.91):

- 25-34: 24,6% (τελευταία θέση, ευρωπαϊκός μ.ο. 51,4%)
- 35-54: 22,3% (τελευταία θέση, ευρωπαϊκός μ.ο. 47,6%)
- 55-64: 11,7% (τελευταία θέση, ευρωπαϊκός μ.ο. 38,4%).

Περαιτέρω, η ανάλυση ανά εκπαιδευτικό επίπεδο δίνει τα εξής στοιχεία για την Ελλάδα (σελ.92):

- Δευτεροβάθμια υποχρεωτική: 9,2% (προτελευταία θέση, ευρωπαϊκός μ.ο. 28%)
- Δευτεροβάθμια μετα-υποχρεωτική: 20,6% (προτελευταία θέση, ευρωπαϊκός μ.ο. 49,3%)
- Τριτοβάθμια εκπαίδευση: 41% (τελευταία θέση, ευρωπαϊκός μ.ο. 66,6%).

Η ανάλυση ανά εργασιακό στάτους δίνει τα εξής στοιχεία για την Ελλάδα (σελ.92):

- Εργαζόμενος: 24,1% (τελευταία θέση, ευρωπαϊκός μ.ο. 51,1%)
- Άνεργος: 21,6% (18^η θέση σε σύνολο 21, ευρωπαϊκός μ.ο. 41,6%)
- Ανενεργός: 10,8% (τελευταία θέση, ευρωπαϊκός μ.ο. 34%).

4.2. Βασικές ικανότητες (key competences)

Σε ό,τι αφορά τη γνώση δύο ή περισσότερων γλωσσών για τον ενήλικο πληθυσμό με εκπαιδευτικό επίπεδο ISCED 5 και 6, σε ένα σύνολο 25 κρατών-μελών, το 2007, η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση με ποσοστό λιγότερο του 30% (28,7%) (το Ηνωμένο Βασίλειο δεν δίνει στοιχεία). Η ΕΕ27 είναι στο 52,4% (σελ.101, 170).

Όσον αφορά τη γνώση ικανοτήτων σχετικά με το υπολογιστή για τις ηλικίες 16-74, το 2009, η Ελλάδα καταλαμβάνει την 25^η θέση μπροστά μόνο από τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία, με ποσοστό 41% (13% μικρές γνώσεις, 15% μεσαίες και 13% υψηλές γνώσεις). Ο ΕΕ27, μ.ο. είναι 74% (25%-25%-14%, αντίστοιχα) (σελ.102).

4.3. Ανισότητες φύλου

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, το ποσοστό των γυναικών πτυχιούχων στις MST είναι εξαιρετικά υψηλό στην Ελλάδα. Το 2007, ήταν 44,2% και ήταν το υψηλότερο στην ΕΕ27. Με ευρωπαϊκό μ.ο. το 31,9%. Το 2008, ήταν 41,9%, το 4^ο στην ΕΕ27, με ευρωπαϊκό μ.ο. 32,6%.

Παρόλα αυτά, πρέπει να σημειωθεί μια ποιοτική διαφορά. Η Ευρωπαϊκή πολιτική έθεσε σε προτεραιότητα τις συγκεκριμένες σπουδές ως αιχμή στην έρευνα της κοινωνίας της γνώσης, στην καινοτομία, την επιχειρηματικότητα και τέλος στην ανάπτυξη. Αντίθετα, στην Ελλάδα, τα περισσότερα από αυτά τα Τμήματα εξακολουθούν να είναι βασικά «καθηγητικά». Στοιχείο που ίσως δικαιολογεί το υψηλό ποσοστό της γυναικείας παρουσίας.

Το τελευταίο θα είχε απαντηθεί αν η Ελλάδα έδινε στοιχεία για το ποσοστό των γυναικών στο εκπαιδευτικό επάγγελμα ανά βαθμίδα εκπαίδευσης. Δυστυχώς όμως δεν δίνει παρά μόνο το γυναικείο ποσοστό στους εκπαιδευτικούς στην προσχολική ηλικία, 99,2% (για το 2008) (σελ.114).

4.4. Μετανάστες

Η Ελλάδα δίνει γενικά στατιστικά στοιχεία για τους μετανάστες τα εξής:

- 2006: 7,9% του συνολικού ποσοστού του πληθυσμού της (ΕΕ27: 5,7%)
- 2008: 8,1% του συνολικού ποσοστού του πληθυσμού της (ΕΕ27: 6,2%)
- 2009: 8,3% του συνολικού ποσοστού του πληθυσμού της (ΕΕ27: 6,4%).

Το ποσοστό του 2009, ήταν το 9^ο μεγαλύτερο στην ΕΕ27 (δεν έδιναν στοιχεία το Βέλγιο και το Ηνωμένο Βασίλειο). Βέβαια, εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι τα δύο κρίσιμα μεγέθη είναι, πρώτον, ο αριθμός των παράνομων μεταναστών, και δεύτερον, ο ορισμός του «μετανάστη» (σελ.115).

Το ποσοστό των μεταναστών με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο στις ηλικίες 25-64 ετών, φαίνεται να είναι 10 ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο από τον αντίστοιχο γηγενή πληθυσμό, στην Ελλάδα το 2009 (σελ.116).

Σε ό,τι αφορά τη σχέση γηγενών-μεταναστών με εκπαιδευτικό επίπεδο τουλάχιστον δευτεροβάθμιας μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης, η Ελλάδα για το 2008, δίνει τα εξής στοιχεία για τις ηλικιακές ομάδες 25-64 ετών (σελ.117):

- Σύνολο πληθυσμού: 60,9% (ΕΕ27: 71,5%, 21^η θέση στους 27)
- Γηγενείς: 61,8% (ΕΕ27: 72,3%, 23^η θέση στους 27)
- Μετανάστες 2^{ης} γενιάς: 54,3% (ΕΕ27: 76,3%, 17^η θέση στις 20 χώρες που δίνουν στοιχεία)
- Μετανάστες 1^{ης} γενιάς: 54,1% (ΕΕ27: 64,4%, 22^η θέση σε 25 χώρες που δίνουν στοιχεία).

Όσον αφορά τη συμμετοχή στη διά βίου μάθηση, η οποία είναι πολύ χαμηλή για τους γηγενείς, η παρουσία των μεταναστών είναι ελάχιστη (σελ.124).

4.5. Συμπεράσματα

Τα βασικά συμπεράσματα για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, αυτού του κεφαλαίου είναι:

- Υπάρχει ανάγκη για άμεση βελτίωση των παρεχόμενων στατιστικών στοιχείων τόσο ως προς την πληρότητα όσο και ως προς την ποιότητά τους.
- Τα στοιχεία σχετικά με την άτυπη μάθηση δείχνουν ότι η ελληνική κοινωνία δεν είναι στραμμένη προς τη διά βίου γνώση, στο βαθμό που σε αυτή συμμετέχουν λιγότεροι από τους μισούς της ΕΕ27.
- Το προηγούμενο είναι διαγενεακό χαρακτηριστικό στο βαθμό που αφορά όλες τις ηλικιακές ομάδες
- Επίσης αφορά όλα τα εργασιακά στάτους.
- Οι βασικές ικανότητες που αφορούν, αφενός, τις ξένες γλώσσες στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αφετέρου, τις ικανότητες στον υπολογιστή για τον ενεργό πληθυσμό είναι επίσης ανεπαρκώς αναπτυγμένες.
- Τέλος, η παρουσία των μεταναστών μοιάζει έντονη. Ένα σημαντικό τμήμα των μεταναστών είναι χαμηλών εκπαιδευτικών προσόντων.
- Ανησυχητικό είναι επίσης το γεγονός ότι η εκπαίδευση των 2^{ης} γενιάς μεταναστών δεν ακολουθεί και υπολείπεται εκείνη των γηγενών.

Με βάση τα συμπεράσματα της παρούσας ενότητας:

- **Η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, αν θελήσει να αναπτύξει προγράμματα διά βίου μάθησης θα βρεθεί αντιμέτωπη με μια κοινωνική πραγματικότητα που δεν φαίνεται στραμμένη στη διά βίου μάθηση.**
- **Επίσης θα έπρεπε ίσως να διερευνήσει τις προϋποθέσεις και τους τρόπους στήριξης της ανώτατης εκπαίδευσης των μεταναστών και των παιδιών τους.**

5. Εμβάθυνση της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρηματικότητας, σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης

5.1. Καινοτομία

Το ποσοστό των Ελλήνων ηλικίας 25-64 ετών με τριτοβάθμια εκπαίδευση, το 2008, ήταν κάτω από το 25%. Ελαφρώς χαμηλότερα από το ΕΕ27 και βρίσκονταν στην 19^η θέση μεταξύ 27 κρατών-μελών (σελ.130). Εδώ ας σημειωθεί ότι, σύμφωνα με τη λογική της ευρωπαϊκής πολιτικής και την αντίληψη του παρόντος κειμένου αναφοράς, η καινοτομία και η δημιουργικότητα συνδέονται άμεσα με την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Τέλος, σύμφωνα με ένα σύνθετο δείκτη για την καινοτομία, η Ελλάδα έχει επίπεδο 0,370 με τον ευρωπαϊκό μ.ο. στο 0,478. Με αυτή την επίδοση καταλαμβάνει την 18^η θέση. Παρόλα αυτά, πρέπει να προσεχθεί ότι η δυναμική του δείκτη στην Ελλάδα, την τελευταία πενταετία (2004-2009), είχε την 7^η μεγαλύτερη ανάπτυξη (σελ.176).

5.2. Πτυχιούχοι στα μαθηματικά, επιστήμες και τεχνολογία

Οι αντίστοιχοι πτυχιούχοι στα μαθηματικά, επιστήμες και τεχνολογία (ISCED 5 και 6), το 2008, ανά 100 κατοίκους, ηλικίας 20-29, ήταν πάνω από 10% αλλά κάτω από το ποσοστό στόχο. Το ποσοστό της Ελλάδας ήταν κάτω του ΕΕ27 και η χώρα βρισκόταν στην 19^η θέση (σελ.131). Πάντως, πρέπει να σημειωθεί ότι μεταξύ 2000 και 2008, η ετήσια αύξηση των φοιτητών (ISCED 5 και 6) στις ΜΣΤ στην Ελλάδα ήταν 3,3% όταν το μ.ο. της ΕΕ27 ήταν 2.1% (σελ.134).

5.3. Επιχειρηματικότητα

Από τις χώρες που δίνουν στοιχεία (14 συνολικά) το ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού ηλικίας 18-64 ετών, που έχει εκπαιδευτεί στην επιχειρηματικότητα είναι 17%. Το ποσοστό αυτό είναι το 12^ο μεταξύ 14^{ων} χωρών (σελ.137). Από αυτούς, το 60% εκπαιδεύτηκαν στην τυπική εκπαίδευση και το 40% στη μη-τυπική εκπαίδευση.

5.4. Συμπεράσματα

Τα βασικά συμπεράσματα για την ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, αυτού του κεφαλαίου είναι:

- Υπάρχει ανάγκη για άμεση βελτίωση των παρεχόμενων στατιστικών στοιχείων τόσο ως προς την πληρότητα όσο και ως προς την ποιότητά τους.
- Η Ελλάδα δεν έχει ικανοποιητικό ποσοστό αποφοίτων των επιπέδων ISCED 5 και 6

- Η δημιουργικότητα και η καινοτομία δεν είναι σίγουρο ότι προωθούνται ικανοποιητικά στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση.

Με βάση τα συμπεράσματα της παρούσας ενότητας:

Τα ελληνικά πανεπιστήμια θα κληθούν να βρουν τρόπους τόνωσης της δημιουργικότητας και της καινοτομίας. Ουσιαστικά καλούνται να προβούν σε ανατρεπτικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας τους και αντιμετώπισης των φοιτητών τους στο βαθμό που ως τώρα ουσιαστικά προετοίμαζαν δημόσιους υπαλλήλους.